

ELEKTRONICZNE OŚWIADCZENIE WOLI

(CZ. 1)

Sylvia Kotecka

Centrum Badań Problemów Prawnych
i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej (CBKE)

s.kotecka@prawo.uni.wroc.pl

<http://cbke.prawo.uni.wroc.pl>

PRAWO CYWILNE

- Jest trzonem prawa prywatnego („w opozycji” do prawa publicznego).
- Regulowane jest przede wszystkim przez Kodeks cywilny, ale nie tylko; są liczne ustawy pozakodeksowe, regulujące stosunki cywilnoprawne
 - np. ustawa o sprzedaży konsumenckiej, ustawa o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny
 - jeśli dany przepis nie znajduje się w KC, nie musi to automatycznie oznaczać, że nie należy do prawa cywilnego
- Zawiera wiele **norm o charakterze dyspozytywnym** (względnie wiążącym), czyli takich, które są stosowane dopiero wówczas, gdy strony w umowie nie postanowiły inaczej niż przewiduje norma dyspozytywna
 - np. art. 642 § 1 KC: W braku odmiennej umowy przyjmującemu zamówienie należy się wynagrodzenie w chwili oddania dzieła;
 - np. art. 726 KC: Bank może obracać czasowo wolne środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym z obowiązkiem ich zwrotu w całości lub w części na każde żądanie, chyba że umowa uzależnia obowiązek zwrotu od wypowiedzenia.
- Normy dyspozytywne uzupełniają stosunek prawny w zakresie nieuregulowanym przez strony.

NORMY O CHARAKTERZE BEZWZGLĘDNYM

- Ich zastosowanie **nie może być wyłączone** lub **ograniczone** wolą stron czy odmiennym zwyczajem
 - np. art. 119 KC: Terminy przedawnienia nie mogą być skracane ani przedłużane przez czynność prawną;
 - art. 437 KC: Nie można wyłączyć albo ograniczyć z góry odpowiedzialności określonej w dwóch artykułach poprzedzających.
- Normy o charakterze bezwzględny występują w prawie publicznym (np. karnym).

PRAWO PRYWATNE

- Reguluje stosunki społeczne pomiędzy autonomicznymi, niezależnymi podmiotami prawa.
- Art. 1 KC: Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.
 - wyliczenie jest niedokładne, nie uwzględnia nowego art. 33a KC - również między tymi podmiotami i jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi zdolności do czynności prawnych, którym ustawy przyznają zdolność prawną
 - definicje - patrz wykład dot. świadczenia usług drogą elektroniczną!

PODMIOTY PRAWA CYWILNEGO

- Podmiotom tym (osoby fizyczne, prawne, inne jednostki organizacyjne ze zdolnością prawną) przysługują własne, prawnie chronione sfery interesów majątkowych
 - np. dotyczących spłaty pożyczki (generalnie: wykonania umów) oraz niemajątkowych (osobistych)
 - np. osobom fizycznym przysługuje ochrona twórczości naukowej, artystycznej, wynalazczej czy racjonalizatorskiej (art. 23 KC)

AUTONOMICZNOŚĆ PODMIOTÓW PRAWA CYWILNEGO

- Wyraża się w braku władczego podporządkowania jednego podmiotu drugiemu podmiotowi.
- Jeden podmiot nie ma władczej kompetencji do jednostronnego kształtowania sytuacji prawnej drugiego podmiotu stosunku cywilnoprawnego
 - np. nikt legalnymi środkami prawnymi nie może zmusić studenta do wynajęcia konkretnego mieszkania.

Autonomiczne podmioty prawa same kształtują swoją sytuację prawną, kierując się swoimi interesami

→ np. nikt legalnymi środkami prawnymi nie może zmusić studenta do wynajęcia mieszkania za 2,5 tys. zł miesięcznie.

PRAWNA RÓWNORZĘDNOŚĆ PODMIOTÓW PRAWA CYWILNEGO

- Nie ma stosunku prawnego nadrzędności i podporządkowania, jak w przypadku uczelnia – student.
- Może występować faktyczna nierównorzędność, wynikająca np. z ekonomicznej przewagi jednego podmiotu nad drugim czy więzów zależności nieformalnej pomiędzy nimi, ale to nadal będzie stosunek cywilnoprawny.
- Strony same w umowie mogą określić nierównorzędną sytuację dla jednej z nich.
- Ochronie interesów ekonomicznych służy **odpowiedzialność odszkodowawcza**, która spełnia funkcję kompensacyjną
 - w przeciwieństwie do prawa karnego, które realizuje funkcje sprawiedliwościowe, a nie odszkodowawcze

SPOSOBY ROZSTRZYGANIA SPORÓW CYWILNYCH

- Przez **sądy państwowe** (np. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej)

- podmiot niezależny od stron stosunku cywilnoprawnego;
- działa z inicjatywy jednej z tych stron - tej, która wniosła pozew i tylko w zakresie przez nią wskazanym.
- Przez **sądy polubowne** (np. Sąd Polubowny przy Krajowej Izbie Gospodarczej)
 - wybierane przez strony.
- Przez same **strony** albo strony z **udziałem mediatora** (np. **mediacja** – sądowa lub pozasądowa, podczas której strony mogą zawrzeć ugodę).

Egzekucja praw odbywa się z inicjatywy i w sposób oznaczony przez zainteresowaną stronę
→ z reguły trzeba wskazać sposób egzekucji, np. „poprzez zajęcie rachunku bankowego dłużnika”.

ZASADA AUTONOMII WOLI STRON

- Naczelną zasadą prawa cywilnego.
- Wypływa z niej inna - **zasada swobody umów**:

Art. 353¹ KC: Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny **według swego uznania**, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

- Ale:

pacta sunt servanda

(umowy wiążą, umów należy dotrzymywać)!

→ wykonanie umowy można wyegzekwować przed sądem państwowym albo polubownym.

PRAWO PUBLICZNE

- Reguluje stosunki prawne, w których co najmniej po jednej stronie występuje organ państwa (np. sąd administracyjny, sąd karny) lub samorządu terytorialnego (np. gmina), ale to nie jest decydujące kryterium odróżniania prawa publicznego od prywatnego.
- **Organ ten ma kompetencję do władczego kształtowania sytuacji prawnej drugiego podmiotu**
 - np. dziekan może skreślić studenta z listy studentów, mimo że student sobie tego nie życzy ☺
- Ustanawia bezpośredni przymus realizowany przez organy państwa, np. Policję, sądy
 - jeśli ktoś popełni przestępstwo zabójstwa (art. 148 Kodeksu karnego), organy ścigania z urzędu podejmują odpowiednie środki; nie czekają na żaden wniosek o ściganie
- Przykłady gałęzi prawa publicznego:
 - prawo administracyjne (np. budowlane);
 - prawo finansowe (np. podatkowe);
 - prawo karne (np. Kodeks karny, Kodeks wykroczeń);
 - prawo konstytucyjne (np. Konstytucja RP, ordynacje wyborcze);
 - prawo procesowe (np. Kodeks postępowania karnego, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks postępowania administracyjnego).

STOSUNEK PRAWNY

- Stosunek społeczny, który nie jest regulowany przez prawo, nie ma cech stosunku prawnego i nie wywołuje konsekwencji realizowanych przy pomocy organów państwowych (np. egzekucji świadczeń: pieniężnych albo niepieniężnych).
- Elementy stosunku cywilnoprawnego
 - prawo podmiotowe jednej ze stron

→ np. w stosunku powstałym na podstawie umowy sprzedaży (art. 535 KC) sprzedający ma prawo do otrzymania ceny za sprzedany towar

- obowiązek drugiej strony sprzężony z tym prawem podmiotowym

→ kupujący ma obowiązek zapłacić za zakupiony towar

PROSTY STOSUNEK PRAWNY

Jednej stronie przysługuje tylko prawo podmiotowe, z którym sprzężony jest tylko obowiązek drugiej strony

→ np. współwłaściciele skradzionej rzeczy żądają od złodzieja jej zwrotu

- współwłaściciele mają tylko prawo podmiotowe, złodziej ma tylko obowiązek

- współwłaściciele są tylko uprawnieni (są **wierzycielami** wg KC), złodziej jest tylko zobowiązany (jest **dłużnikiem** wg KC).

ZŁOŻONY STOSUNEK PRAWNY

Każdej stronie przysługują jednocześnie prawa podmiotowe, skuteczne wobec drugiej strony, z których wypływają obowiązki

→ np. na podstawie umowy zlecenia (art. 734 KC):

- przyjmujący zlecenie jest uprawniony (jest wierzycielem) do otrzymania wynagrodzenia od dającego zlecenie, a dający zlecenie jest uprawniony (jest wierzycielem) do żądania od przyjmującego zlecenie wykonania tego zlecenia;

- przyjmujący zlecenie jest jednocześnie obowiązany (jest dłużnikiem) do wykonania zlecenia, a dający zlecenie jest jednocześnie obowiązany (jest dłużnikiem) do zapłaty wynagrodzenia.

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Aby skutecznie zawrzeć umowę, trzeba posiadać zdolność do czynności prawnych

→ obok zdolności prawnej, którą ma każdy człowiek, każda osoba prawna oraz niektóre jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznała zdolność prawną
- np. osobowe spółki handlowe

Art. 11 KC. Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Art. 10. § 1 KC. **Pełnoletnim** jest, kto ukończył lat osiemnaście.

→ osoby, które nie ukończyły lat 18, są małoletnimi w prawie cywilnym

§ 2. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

BRAK ZDOLNOŚCI DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Art. 12 KC. Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

Art. 14. § 1 KC. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest **nieważna**.

§ 2. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się **ważna z chwilą jej wykonania**, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych

→ kupno zeszytu, biletu do kina, żywności

UBEZWŁASNOWOLNIENIE CAŁKOWITE

• Art. 13. § 1 KC. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

§ 2. Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze

pod władzą rodzicielską.

→ o ubezwłasnowolnieniu, jego zmianie na częściowe lub o uchyleniu ubezwłasnowolnienia orzeka sąd okręgowy w specjalnym postępowaniu (art. 544 – 560 Kodeksu postępowania cywilnego).

OGRANICZONA ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

• Art. 15 KC. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście

→ osoby w wieku 13-18 lat

oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo.

Art. 16. § 1 KC. Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest **pomoc do prowadzenia jej spraw**.

§ 2. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratele.

WAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ

• Art. 17 KC. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, **do ważności czynności prawnej**, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

→ rodzic, opiekun, kurator

Art. 63. § 1 KC. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.

§ 2. Jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest *forma szczególna*, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie.

JEDNOSTRONNA CZYNNOŚĆ PRAWNA

• Art. 19 KC. Jeżeli osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych dokonała sama jednostronnej czynności prawnej, do której ustawa wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, czynność jest **nieważna**.

→ **jednostronna czynność prawna** – dochodzi do skutku przez złożenie *oświadczenia woli* tylko jednej strony; do jej dokonania nie potrzeba drugiej osoby, np. sporządzenie testamentu;

→ **dwustronna czynność prawna** – dochodzi do skutku przez złożenie oświadczeń woli dwóch stron, np. umowa najmu (stronami są *wynajmujący* i *najemca*).

WAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ

• Art. 18. § 1 KC. Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od **potwierdzenia umowy** przez tego przedstawiciela.

§ 2. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych **może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych**.

§ 3. Strona, która zawarła umowę z osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, nie może powoływać się na brak zgody jej przedstawiciela ustawowego. Może jednak wyznaczyć temu przedstawicielowi odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

• Art. 20 KC. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów **powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego**.

- Art. 21 KC. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi.
- Art. 22 KC. Jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje **pełną zdolność** w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego.

UMOWA

- Dochodzi do skutku przez **zgodne oświadczenia woli** dwóch lub więcej określonych stron (*consensus*).
- Stanowi samodzielną i integralną całość, która kształtuje określony w jej treści stosunek prawny.
- Obowiązuje **zasada swobody umów (wolność kontraktowa)**, która ma źródło w zasadzie autonomii woli stron oraz konstytucyjnej zasadzie wolności prowadzenia działalności gospodarczej
 - nikt nie może nikogo zmusić do zawarcia umowy;
 - nikt nie może nikogo zmusić do zawarcia umowy z określoną osobą/jednostką organizacyjną;
 - można zawierać umowy, które nie są regulowane w żadnej ustawie, np. franchising, factoring, czyli samodzielnie kształtować treść umowy.

WYJĄTKI OD ZASADY SWOBODY UMÓW

- Nakaz dokonywania określonych typów czynności prawnych z określonymi podmiotami
 - np. czynności ubezpieczeniowe wyłącznie z towarzystwami ubezpieczeniowymi, niektóre czynności bankowe wyłącznie z bankami.

- Zakładanie niektórych form działalności w określonej formie
 - np. bank tylko w formie spółki akcyjnej.
- Procedury wyłaniania stron umowy
 - np. przetarg (ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych oraz KC; aukcja - KC).
- Możliwość dochodzenia zawarcia umowy przyrzeczonej
 - art. 390 § 2 KC: Jednakże gdy umowa przedwstępna czyni zadość wymaganiom, od których zależy ważność umowy przyrzeczonej, w szczególności wymaganiom co do formy, strona uprawniona może dochodzić zawarcia umowy przyrzeczonej.
- Zastępcze oświadczenie woli
 - art. 64 KC: Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, zastępuje to oświadczenie.
 - sąd bada, czy na mocy ustawy lub czynności prawnej pozwany ma obowiązek złożyć oświadczenie woli o określonej treści;
 - orzeczenie sądu zastępuje formy szczególne przewidziane przez ustawę lub strony, np. akt notarialny.

TREŚĆ UMOWY

Art. 56 KC. Czynność prawna wywołuje **nie tylko skutki w niej wyrażone**, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współzycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

- strony umowy nie muszą w samej umowie określać wszystkich konsekwencji prawnych wynikających z zawartego stosunku prawnego
 - np. w umowie o dzieło - art. 628 zd. 2 i 3 KC: Jeżeli strony nie określiły wysokości wynagrodzenia ani nie wskazały podstaw do jego ustalenia, poczytuje się w razie wątpliwości, że strony miały na myśli zwykle wynagrodzenie za dzieło tego rodzaju. Jeżeli także w ten sposób nie da się ustalić wysokości

wynagrodzenia, należy się wynagrodzenie odpowiadające uzasadnionemu nakładowi pracy oraz innym nakładom przyjmującego zamówienie.

OŚWIADCZENIE WOLI

• Art. 60 KC. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonywającej czynności prawnej może być wyrażona **przez każde zachowanie się tej osoby**, które **ujawnia jej wolę w sposób dostateczny**, w tym również przez ujawnienie tej woli **w postaci elektronicznej** (oświadczenie woli).

→ zasada **swobody formy oświadczenia woli**

- oświadczenie woli może być wyrażone przez każde zachowanie, któremu są przypisane reguły znaczeniowe.

• Ograniczeniem tej zasady są różne formy szczególne:

- zwykła forma pisemna;
- z poświadczeniem daty;
- z poświadczeniem podpisu;
- akt notarialny
- forma elektroniczna???

ELEKTRONICZNE OŚWIADCZENIE WOLI

• Ustawodawca nie zdefiniował „postaci elektronicznej”

→ kliknięcie na ikonkę „zamawiam” na stronie internetowej;

→ wysłanie maila z zamówieniem;

→ wysłanie SMS-a z zamówieniem;

→ komunikat wysłany za pośrednictwem systemów elektronicznej wymiany danych (EDI);

→ oświadczenie woli na nośniku danych, np. płycie CD

→ ściągnięcie pliku ze strony internetowej (tu zawarcie umowy następuje w tym samym czasie, co jej wykonanie).

CHWIŁA ZŁOŻENIA OŚWIADCZENIA WOLI

- Oświadczenia woli mogą być składane oznaczonemu adresatowi (np. drugiej stronie umowy) albo nieoznaczonemu kręgowi adresatów (np. przyrzeczenie publiczne, art. 919-921 KC).
- Art. 61 § 1 KC. Oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że **mogła zapoznać się z jego treścią**. Odwołanie takiego oświadczenia jest skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej.

→ **teoria doręczenia**: złożenie oświadczenia woli przesłanego pocztą następuje w momencie wrzucenia listu do skrzynki pocztowej adresata albo wręczenia adresatowi listu; nieważne, czy adresat zapozna się z treścią listu – ważne, że ma taką możliwość.

CHWIŁA ZŁOŻENIA OŚWIADCZENIA WOLI W POSTACI ELEKTRONICZNEJ

- Art. 61 § 2 KC. Oświadczenie woli wyrażone w postaci elektronicznej jest złożone innej osobie z chwilą, gdy wprowadzono je do środka komunikacji elektronicznej w taki sposób, żeby osoba ta mogła zapoznać się z jego treścią.

→ chodzi tu o oświadczenia woli nie na nośniku danych, przesłane następnie pocztą, lub wręczone osobiście, ale o wysłane za pomocą środków komunikacji elektronicznej, np. Internetu.

KILKA WĄTPLIWOŚCI

→ Czym jest środek komunikacji elektronicznej? Ustawodawca nie odwołał się do definicji z przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną...

→ Czym jest „wprowadzenie do środka komunikacji elektronicznej”? Czy konieczne jest zapisanie pliku w pamięci komputera/innego urządzenia odbiorcy?

Dwa stanowiska:

1. Nie.
2. Tak.

CHWILA ZŁOŻENIA OŚWIADCZENIA WOLI W POSTACI ELEKTRONICZNEJ

Pierwsze stanowisko (NIE) odpowiada *teorii doręczenia*, więc należy je przyjąć.

Zatem: moment pojawienia się wiadomości na dostępnym adresatowi serwerze wyznacza chwilę dojścia do adresata oświadczenia woli w postaci elektronicznej. Adresat ponadto powinien mieć faktyczny dostęp do przechowywanych na serwerze danych i móc zapisać je na swoim komputerze. Powinien móc zapoznać się z takim oświadczeniem woli w zwykłym toku czynności, bez szczególnych nakładów i wysiłku

→ jeśli e-mail dociera do przedsiębiorcy „niewirtualnego” w piątek po godzinach pracy, do złożenia oświadczenia woli zawartego w tym mailu doszło w poniedziałek rano.